

О. М. Образцовакандидат педагогічних наук,
викладач трудового навчання вищої категорії
Херсонський обласний центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів

ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ОСОБЛИВОЇ ДИТИНИ ЯК ЗАСІБ ЇЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті пропонується методологічне обґрунтування напрямів впливу на дитину-інваліда, застосування інноваційної педагогічної технології навчання – модульної системи допрофесійної та професійної освіти; підготовки дітей-інвалідів за профілем на основі навчання за індивідуальними програмами. Дозаторами навчального матеріалу є конкретні трудові навички, якими повинен оволодіти учень для здобуття майбутньої професії (спеціальності).

Ключові слова: дитина-інвалід, інноваційна педагогічна технологія, модуль трудових навичок, професійна орієнтація, креативне рукоділля, індивідуальна програма.

Постановка проблеми. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» визначає основні засади створення правових, соціальних, економічних, організаційних умов для усунення або компенсації обмежень життєдіяльності, викликаних порушеннями здоров'я зі стійкими розладами функцій організму. Проблема функціонування системи підтримання інвалідами фізичного, психічного, соціального добробуту спричиняє пошук нових тенденцій у розвитку національної освіти, технологій навчання та виховання особливих дітей. Це сприятиме досягненню соціальної, матеріальної незалежності й інтеграції їх у суспільство [4].

Тому концепція спеціальної освіти осіб із психічними та фізичними вадами в Україні передбачає створення таких умов, за яких діти з обмеженими можливостями могли б успішно реалізувати свої загальнолюдські права, стати корисними громадянами своєї держави, освіченість і соціальний статус яких задовольнятиме потреби суспільства.

Питання потенційних можливостей особливих дітей, пристосування їх до життя, засвоєння ними елементарних соціально-побутових, трудових навичок, орієнтування на професію мають велике практичне значення.

Ступінь розробленості проблеми. Особистісні особливості, що впливають на розвиток потенційних можливостей дітей, вивчали Г. Айзенк, О. Белошицький, Д. Векслер, Л. Виготський, Н. Коган, Ю. Кулюткін, О. Моляко, Р. Стенберг, Г. Сухобська, В. Сухомлинський, Л. Термен та ін. Підготовка майбутніх поколінь до участі у виробничій, творчій праці здійснювалася в кожному суспільстві, а її розв'язанням опікувалися такі вчені, як Й. Гушулей, М. Корф, Т. Лубенець, С. Русова, В. Сидоренко, Н. Слюсаренко, Г. Терещук, В. Фармаковський, Я. Чепіга й ін. Ті питання, знання, які раніше визначалися недосяжними для «тих, кого

тренують», «здатних до пасування», «напівзалежних» дітей, можуть бути донесені до дітей з особливими потребами за правильних підходів до корекційно-розвивальної педагогіки [2].

На основі викладеного можна сформулювати **мету статті**, яка полягає у висвітленні методологічних напрямів впливу на дитину-інваліда, застосуванні інноваційної педагогічної технології навчання – модульної системи допрофесійної та професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки дітей-інвалідів до виробничої діяльності, творчої праці, вибору професії має велике практичне значення. Робота в центрі реабілітації в напрямі трудотерапії й професійної орієнтації проводиться з дітьми-інвалідами із хворобою Дауна, аутизмом, ДЦП, ЗПР. Для роботи з такою категорією дітей застосовується методика А.Р. Маллера «Соціально-трудова адаптація глибоко розумово відсталих дітей». Методика спрямована на формування в дітей побутових умінь і навичок [7].

I етап. Формування побутових умінь і навичок. Діти вчаться в групах. У перші роки навчання дітей особлива увага приділяється формуванню самообслуговування та культурно-гігієнічних навичок.

II етап. Розвиток дитячої трудової діяльності. Для продуктивності трудотерапії застосовується методика О.П. Хохліної «Корекційна спрямованість трудового навчання». Діти працюють за авторською програмою «Лялькотерапія», виконують казкових персонажів за інструкцією; знайомляться з геометричними фігурами й засобами їх з'єднання; виготовляють ляльки на паличках, ляльки з поролону, ляльки-маски. Робота спирається на методику О.Л. Венгера, І.М. Азарського «Особливості застосування креслярсько-графічних вимірювальних і обчислювальних навичок у трудовій діяльності учнів корекційної школи». Під час виконання цих

завдань діти здійснюють трудові операції, які вимагають від них зорового сприймання, роботу руками [5, с. 74]. Виходячи з цього, застосовуються такі педагогічні прийоми, які допомагають дітям орієнтуватися в предметно-практичному завданні:

- відтворення знань, необхідних для свідомої участі в процесі роботи;
- інструктаж учнів щодо засобів виконання завдання;
- попереднє планування майбутньої діяльності.

Під час планування й проведення уроків із лялькотерапії враховуються психофізіологічні особливості розвитку дітей за методикою Н.П. Вайзман «Психомоторика дітей-олігофренів».

III етап. Професійна орієнтація особливих дітей шкільного віку. Методичне забезпечення та організація професійної орієнтації здійснюється з елементами методики В.І. Ляшенко «Методичні розробки з досвіду роботи» [3, с. 11]. Застосована авторська програма зі «Швейної справи», модульна програма з «Креативного рукоділля». Діти з обмеженими можливостями шкільного віку виконують перелік робіт, пов'язаних із професіями швачки, кравця-закрійника, дизайнера, флориста. У цій модульній системі своєрідними дозаторами навчального матеріалу є конкретні трудові навички, якими повинен оволодіти учень для здобуття майбутньої професії (спеціальності). Саме робота в межах виробничого завдання може стати першою сходинкою у виборі майбутньої професії.

Разом узяті методичні напрями впливу на дітей із проблемами розвитку, навчання та працекорекція розширюють діапазон знань, умінь і навичок дітей про професії «кралець-закрійник», «швачка», «модельєр-конструктор», «дизайнер», «флорист»; забезпечують професійне прогнозування й професійну орієнтацію дітей з інвалідністю.

Головною метою корекційної направленості трудотерапії є максимальне подолання недоліків пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери в дітей з обмеженими можливостями, підготовка до участі у виробничій праці, соціальна адаптація в умовах сучасного суспільства [2, с. 32].

Під час постановки завдань на уроках праці та лялькотерапії необхідно виходити з головних завдань предметно-практичної діяльності на заняттях праці: домогтися оволодінням системою доступних знань, умінь і навичок у дітей з особливими потребами, необхідних у повсякденному житті й майбутній професії так тривало, щоб вони стали досягненням дітей з обмеженими можливостями на все життя.

Педагогічні та психологічні досягнення засвідчують, що діти з особливими потребами, навіть маючи знання, не можуть їх використовувати під час вирішення трудових завдань, у них не виникає асоціацій між визначальними трудовими знан-

нями, закономірностями й життєвими явищами, з якими вони стикаються в процесі виконання трудових операцій на заняттях із лялькотерапії.

Аналіз методичних основ викладання праці й практика роботи в центрі дає змогу зробити висновки, що на сьогодні синтез методики О.Л. Венгера, Т.В. Вареного «Особливості застосування креслярсько-графічних вимірювальних і обчислювальних навичок у трудовій діяльності учнів корекційної школи», операційної, операційно-комплексної методики під час виконання предметних виробів, а надалі у виробничій праці дає змогу ознайомлювати, закріплювати уявлення, формувати знання, уміння, навички роботи за інструкцією, елементарними схемами, кресленнями в дітей з обмеженими можливостями [6, с. 28].

Послідовність і система вивчення геометричного матеріалу, методи та засоби навчання й контролю, організація навчання з елементами геометрії, конструктивних особливостей робіт, які виконуються з предметно-практичної діяльності на заняттях із лялькотерапії, виявляють цілеспрямовану реалізацію головних завдань працекорекції, а саме: максимальне подолання недоліків пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери у дітей з обмеженими можливостями, підготовка до участі у виробничій праці, соціальна адаптація в умовах сучасного суспільства. А також лялькотерапія має позитивний вплив на розвиток пізнавальних можливостей дітей з особливими потребами.

Щоб трудове навчання відповідало принципам корегуального навчання та виконувало своє соціальне призначення, під час планування й проведення уроків із лялькотерапії враховуються психофізіологічні особливості розвитку особливих дітей і підлітків. Це забезпечується великою кількістю творчих завдань, які використовуються на заняттях із лялькотерапії.

Так, наприклад, під час виготовлення казкового персонажа «Зайчик-Пострибайчик» пропонуються дітям зображення «Графічного зайчика». На графічному малюнку зображений зайчик із нанесеними крапками по контуру малюнка. Завдання складається з того, що дитина повинна з'єднати між собою крапки в певній послідовності, а після проколоти крапки шилом. Завдання такого рівня складності навчають дітей з обмеженими можливостями такого:

- проводити різноманітні лінії в заданому напрямку;
- з'єднувати крапки послідовно;
- рахувати в межах 1–20;
- створювати нові образи.

Варто відмітити, що під час засвоєння дій щодо виконання казкових персонажів, таких, наприклад, як конструювання гнома до казки «Білосніжка та сім гномів», у дітей з особливими потреба-

ми виникають певні труднощі. Це один із вагомих наслідків порушення в особливих дітей інтелекту, зниження в них орієнтації в попередніх діях. Трудові операції, які вимагають від особливих дітей різних дій зорового сприйняття, роботи руками, важкі для них, так як вони нові, на початковому етапі формування трудових навичок [9, с. 1].

Виходячи з цього, застосовуються такі педагогічні прийоми, які допомагають дітям з обмеженими потребами орієнтуватися в предметно-практичному завданні:

- відтворення знань, необхідних для свідомої участі в процесі роботи;

- інструктаж учнів щодо засобів виконання завдання;

- попереднє планування майбутньої діяльності.

Так, наприклад, під час виконання персонажа «Ведмедик-Розумник» пропонуються такі етапи:

- робота з лекалами персонажа «Ведмедик» (голова, тулуб, лапки, вушка, хвостик);

- обведення за контуром;

- вирізання деталей конструкції;

- проколювання шилом по контрольних знаках;

- прошивання великих деталей;

- з'єднання степлером великих і дрібних деталей;

- оздоблення виробу.

Ці види робіт розбиваються на 4 рівні складності: 1 рівень – початковий; 2 рівень – середній; 3 рівень – достатній; 4 рівень – високий, які відображені в авторській програмі з лялькотерапії. Робота з лекалами казкових персонажів, з метою корекційно-розвивального впливу на дітей з особливими можливостями, проводиться за такою послідовністю:

1. Засвоєння учнями еталонного способу роботи з допомогою вчителя.

2. Набуття учнями досвіду самостійно визначати спосіб роботи.

3. Самостійне визначення способу роботи, максимально наближеного до еталонного.

Виконання та засвоєння еталонних способів роботи в процесі трудового навчання, за даними досліджень Г.М. Дульнєва, Г.М. Мерсіянової, сприяють загалом розвитку діяльності, інтелекту, особистісних рис дитини з недоліками розумового розвитку. Найефективнішим є таке використання завдань, коли учень спочатку засвоює еталонний спосіб, а лише потім може самостійно обирати послідовність дій тощо [8].

Формування індивідуального стилю діяльності є важливим завданням на заняттях праці направленої лялькотерапії. Від його розв'язання значною мірою залежить повнота розвитку загальних здібностей дітей з особливими потребами до навчання й праці, формування їх як суб'єкта діяльності.

У процесі формування індивідуального стилю діяльності велике значення має контроль за вико-

нанням завдань різними способами, якому відводиться особлива роль у відсіюванні нераціональних варіантів відповідно до об'єктивних вимог діяльності. У зв'язку з цим перевірку знань, умінь і навичок під час роботи з лекалами казкових персонажів відображено в контрольних картах.

Контрольні карти відбивають ступінь знань, умінь і навичок дітей з обмеженими можливостями в процесі розв'язання ними предметно-практичних завдань, які спрямовуються не лише на оволодіння певними знаннями, вміннями та навичками, а й на одержання виробу праці. І яким би не був предметний зміст завдання, його розв'язання передбачає аналіз, планування, організацію діяльності, практичне виконання й самоконтроль. Засвоєння визначених етапів є необхідною умовою становлення діяльності. Під час виконання певних вправ, творчих завдань діти опановують геометричний матеріал, корекційно-розвивальні напрями набувають професіональних навичок. Діти з обмеженими можливостями виконують перелік завдань, пов'язаних із професією швачки, кравця-закрійника, дизайнера, флориста. Саме робота щодо виготовлення різноманітних ляльок, участь у лялькових виставах можуть стати першою сходинкою у виборі майбутньої професії.

Отже, вирішується одне із головних завдань корекційної направленості трудотерапії – підготовка дітей-інвалідів до виробничої праці, соціальна адаптація дітей з особливими потребами в умовах сучасного суспільства.

Разом узяті навчання, практична діяльність на заняттях праці та корекція забезпечують компенсаторний шлях розвитку, у дітей розширюється діапазон знань, умінь і навичок про певні професії, діти інтегруються в суспільство [1].

Програми й карти первинного обстеження трудових навичок складені та адаптовані до психофізичних можливостей дітей центру відповідно до авторських програм центру «Лялькотерапії», «Швейної справи», «Креативного рукоділля» (розроблено автором).

Висновки. У сучасних умовах система освіти корекційної педагогіки й технології викладання трудового навчання поєднані з модульним навчанням, забезпечують ефективність творчого розвитку учнів у навчальному процесі залежно від мети, змісту і методів навчання. Застосування комплексу вправ, навчально-творчих завдань сприяє оволодінню вихованцями знань, умінь, навичок за професіями «крavecь», «крavecь-закрійник», «дизайнер». Одержані висновки й розроблені науково-методичні рекомендації можуть успішно використовуватися вчителями інтернатів і загальноосвітніх шкіл на уроках трудового навчання, викладачами, студентами вищих педагогічних навчальних закладів та в системі підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання.

Література:

1. Бойчук Н.І. Професійна компетентність вчителя як запорука успішності суспільства / Н.І. Бойчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/boychuk-ni-profesiy-na-kompetentnist-vchitelya-yak-zaporuka-uspishnosti-suspilstva/>.
2. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 500 с.
3. Дубровина И.В. Психическое развитие детей, воспитывающихся вне семьи / И.В. Дубровина // Психическое развитие воспитанников детского дома / под ред. И.В. Дубровиной, А.Г. Рузской. – М. : Педагогика, 1990. – С. 8–22.
4. Про освіту : Закон України. – К. : Концепції педагогічної освіти, 1996. – С. 20–78.
5. Ілляшенко Т.Д. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання / Т.Д. Ілляшенко, Н.А. Бастун, Т.В. Сак. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1997. – 128 с.
6. Кузьменко В.В. Управління процесом формування культури праці особистості у процесі професійної підготовки / В.В. Кузьменко // Таврійський вісник освіти / Південноукр. регіон. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. – 2010. – № 3. – С. 28–32.
7. Малер А.Р. Социальное воспитание и обучение детей с отклонениями в развитии : [практическое пособие] / А.Р. Маллер. – М. : Аркти, 2005. – 176 с.
8. Мерсиянова Г.Н. Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы / Г.Н. Мерсиянова. – К. : Рад. шк., 1985. – 81 с.
9. Междисциплинарный научно-практический журнал С. Дауна XXI век // Москва. – 2010. – № 4. – С. 1–2.

Образцова О. М. Инновационная технология модульно-развивающего обучения особого ребенка как средство его социализации

В статье предлагается методологическое обоснование направлений влияния на ребенка-инвалида, применения инновационной педагогической технологии обучения – модульной системы допрофессионального и профессионального образования; подготовки детей-инвалидов по профилю на основе обучения по индивидуальным программам. Дозаторами учебного материала выступают конкретные трудовые навыки, которыми должен овладеть ученик для получения будущей профессии (специальности).

Ключевые слова: *ребенок-инвалид, инновационная педагогическая технология, модуль трудовых навыков, профессиональная ориентация, креативное рукоделие, индивидуальная программа.*

Obraztsova O. M. Innovative technology module and developing training particular child as a means of its socialization

In the article the methodological sending of influence is offered to the child-invalid, application of innovative pedagogical technology of studies – module system of pre-vocational and professional education. Preparation of children-invalids on a type on the basis of studies on the individual programs. Concrete labour skills which a student must seize for the receipt of future profession come forward the metering devices of educational material (specialities).

Key words: *child-invalid, innovative pedagogical technology, module of labour skills, professional orientation, creative needlework, individual program.*